

בדבריו שום נימוק או טיעון פרט לחזרה על דברי הרב מלמד. טענותיו היו שלא מצינו שום פוסק שמייחס מלאכת הבערה ו'אש' למשהו שאיננו בוער כדרך אש, דהיינו חום וזוהר. כמו כן אין לכך לא טעם סברתי ולא ריח הגדרתי ולא דימוי מילתא למילתא ולא הסתמכות על מקורות כלשהם כדרכה של הלכה. הרב קוק, שהזכיר שייכות להבערה, עסק במיקרופון (מגאפון), ובימיו כל מערכת כזו כללה 'שפופרות הגברה' שהן חוטי להט זוהרים ובעירתם ניכרת לעין כול לפי עצמת הדיבור. הרב קוק אף משתמש בביטוי 'ניצוץ', דהיינו בעירה בלשון בני האדם. לא ברור לי כלל מה מוסיף א"א בסוגיה זו של הגדרות ה'אש' מעבר למה שכתב הרב מלמד והשגתי עליו. לא מצאתי בדבריו גם שום הסבר כיצד תלמידי הרב קוק, ובראשם הרב ישראל, לא הבחינו בחומרה רבתי זו אף על פי שעסקו רבות בנושא החשמל בשבת. א"א דן בנפקות מעשית לחומרא לשיטת הרב מלמד שכל פעולה אלקטרונית היא 'אש' דאורייתא, ואז 'אמירה לנכרי' תהיה אסורה בשבת גם במקום צורך, שמתירים בו רק במלאכה מדרבנן. ואכן, הזרם המרכזי של הפוסקים לא מייחסים לפעולה חשמלית ללא חוט להט מלאכת מבעיר ומקלים בכך ע"י נכרי בשעת הדחק, וכבר כתבנו שאין ראוי לאפושי פלוגתא ולהציב את הרב קוק כדעה יחידאה.

ולבסוף לא ברירא לי מה שהסמיך הרב א"א ודן בקשר לכיבוי על ידי 'נכרי', קטן, בשינוי' בנושא שתהיה בו נפקא מינה בין השיטות (אם הבנתי נכון), הרי בבולר יש גוף חימום לוחט ודינו כאש! אמנם כיבוי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופא שאינו עושה פחם, אך אין זה קשור לנושא דיוננו בהגדרת החשמל במכשירים שאין בהם חוט להט.

עוד על חיישנים אלקטרוניים בשבת / הרב ישראל רוזן

בפעילות חשמלית בשבת המבט הוא לתוצאה ולא לתהליך עצמו – תגובה והבהרה
ב'אמונת עתיך' 113 (תשע"ז), עמ' 141, שב הרב אלי רייף לסוגיית החיישנים האלקטרוניים בשבת והתנגד לעמדתו בפרטים מסוימים. לא אשוב לסוגיית החיישנים בכללותה ודבריי חרותים עלי ספרי 'בחצוצרות-בית-ה' ו'תחומין' כרך לז, והובהרו בגיליונות קודמים של 'אמונת עתיך'. אדרש כאן רק לתמיהת הפתיחה של הרב רייף על עמדתו העקרונית. וכך כותב הרב רייף:

המבט ההלכתי בהלכות שבת מתמקד בתוצאה ולא בתהליך... והרי יש בהלכות שבת הגדרות רבות המתמקדות בתהליך, כגון: עשייה שלא כדרכה, שניים שעשאוה, גרמא ועוד... הרי רבים מהפיתוחים הטכנולוגיים של מכון צומת בנויים על עקרון הגרמא... וכיצד זה לפתע לשיטתו שלו לא ניתן להתיר את פתיחת הדלתות במנגנוני הגרמא?

ברור לי אפוא כי לא הובנת, ואפרוש יריעתי ואפרש שיחת. אם התרחשה 'תוצאה' הנחשבת מלאכה והופעל ציוד חשמלי כלשהו (בענייני חשמל ללא אש מדובר על סרך מלאכות 'בונה', 'מכה בפטיש' או 'מוליד', שכולן דומות בהיותן 'יצירה'. לדעות רבות הן רק דרבנן), בוודאי ה'תהליך' יכול להיות סיבה להקל אם

מעורבות האדם הייתה רק ב'גרמא' או 'בשינוי' או 'שניים שעשאוה'. לפיכך, אם אדם פתח דלת הנעולה במנעול חשמלי או במגנט כוח או באמצעות מנוע הזזה (כמו במעלית), הרי יש תוצאה; הדלת נפתחה באמצעות ציוד חשמלי שהופעל על ידי האדם. אם הלה פעל במישרין – זו מלאכה אסורה, ואם מעורבותו הייתה רק ב'גרמא' וכד' – יש מקום להתיר לצורכי ביטחון, רפואה ומוגבלים בלבד. ודאי שכאן 'התהליך' נלקח בחשבון לקולא, כי מעורבות האדם לא הייתה כדרך ההפעלה, או שלא במישרין.

אמירתי שצוטטה בהקשר לאי התחשבות בתהליך הפנימי אלא בתוצאה אמורה בשני אופנים אחרים, לקולא ולחומרא. **לקולא כיצד?** אם לא הייתה תוצאה המוגדרת כמלאכה אסורה בשבת, איננו מחטטים 'בתהליך', למשל בכניסה לחדר שיש בו חישן אזעקה פועל אבל האזעקה מנותקת ואין 'תוצאה' אסורה להימצאות האדם שם. לכן גם אם בחישן עצמו יש נורת לד מנצנצת – אין כאן תוצאה אסורה, כי זה 'פסיק רישא דלא ניחא ליה ודלא איכפת ליה' בדרבנן. אמנם לכתחילה אנו ממליצים לנתק חישני אזעקה בבית הפרטי, אבל מי שנקלע למקום שהם קיימים יכול להיכנס לשם לכתחילה. או כלך לך לדוגמה אחרת; אנו מתירים – לאחר התייעצות גם עם פוסקים מובהקים – לפתוח ברז כשיש מד מים דיגיטלי. אמנם מתרחשת פעולה של קליטת המידע לתוך תאי הזיכרון, אבל אין 'תוצאה'. החיוב הכספי (שהוא התוצאה המכוונת) הוא רק כשמגיעים לצריכת 1000 ליטר (קוב), והתחלפות הספרה בצג היא רק מדי 100 ליטר. 'תוצאות' אלו מותרות כמו פתיחת מקרר המשפיע על המדחס באמצעות התרמוסטט כשיגיע לאחר הצטברות פעולות רבות לנקודת ההפעלה.

ולחומרא כיצד? (אי התחשבות בתהליך אלא בתוצאה); אם אדם לחץ על מתג כלשהו ומתחיל תהליך שרשרת של מיליוני פעולות דיגיטליות האחוזות זו בזו, ואפילו אם חולף זמן ניכר מעת פעולת האדם עד להתרחשות התוצאה – כל זה נחשב בעיניי פעולה ישירה של האדם וכלל לא 'גרמא'. לחיצת מקש במקלדת במרכז החלל המפעילה על הירח מלאכה האסורה בשבת (חרישה, בנייה, כתיבה וכיו"ב) היא חילול שבת בידיים ולא 'גרמא'. ה'תהליך' לא מעניין, ומכיוון שזו הדרך להפעיל ציוד על הירח, וניחא לאדם בתוצאה, הוא חייב באיסורי דאורייתא ודרבנן.

כיו"ב מי שחולף במסדרון בית חולים סמוך לחישן לפתיחת דלת הרצויה לו. זיקתו להפעלת מנוע הפתיחה (או המנעול או מגנט הכוח) זהה להפעלת לחצן *press to open*. אין כל קולא בכך שבאמצעות חישן ה'רדאר' נגרם רק 'תהליך' שהניע מאות או אלפי 'גלגלי שיניים' דיגיטליים. התוצאה הרצויה התרחשה, וה'תהליך' המתוכנן לכך, והרצוי לאדם, איננו משמש נסיבות מקלות.

ניווט עץ האתרוג וצמיחת ענף חדש / הרב יעקב אפשטיין

ב'אמונת עתיך' 113 (תשע"ו), עמ' 37–43, דן הרב יהודה עמיחי בעץ אתרוג שקרתה בו התופעה הבאה: ענפים יצאו מהגזע מעל פני הקרקע, התפתחו כלפי מעלה ונתנו אתרוגים, ובה בעת הענפים השתרשו. הגזע העיקרי שהתחיל להתנוון שינה את צבעו